

EL MEMORIAL DE GREUGES DE 1760, UN DOCUMENT QUASI DESCONEGUT

RAÜL AÑO - ALGEMESÍ, RIBERA ALTA

ÀLEX RUANO FERRER - COCENTAINA, EL COMTAT

Resum: El 1760, poques dècades després de la derrota dels austriacistes, els diputats del regnes que conformaven l'antiga Corona d'Aragó remeteren un document al rei on mostraren la seua disposició a participar de l'administració de l'Estat i a decidir-hi la forma d'aquest, tot basant-se en l'organització històrica però incorporant-hi també tocs de modernitat. A continuació analitzarem el seu contingut així com la seua repercussió posterior.

INTRODUCCIÓ

La mort de Carles II, l'últim dels Àustries peninsulars, deixà vacant el tron de la monarquia hispànica. La mort de Josep Ferran de Baviera, l'únic candidat que permetia el doble objectiu de mantenir unida la monarquia i no destorbar en excés l'equilibri de poder europeu, frustrà la solució de compromís. Així les coses, els dos candidats restants eren: Felip de Borbó (nét de Lluís XIV, el Rei Sol) i Carles d'Àustria (fill de l'emperador Leopold I). Carles II anteposà la unitat dels territoris de la monarquia a la continuïtat dinàstica i elegí com a successor a Felip de Borbó, qui prengué el tron amb el nom de Felip V.

Els regnícoles de la Corona d'Aragó acceptaren el nou monarca, que presidí les Corts i jurà com a monarca. Però, a les discrepàncies davant les decisions

polítiques i econòmiques del nou governant, se sumà la decidida actuació internacional (Aliança de la Haia) disposada a enderrocar el Borbó i asseure en el tron de la Monarquia Hispànica a Carles d'Àustria. D'aquesta forma s'inicià la Guerra de Successió, que entre 1701 i 1714 enfrontà les dues opcions dinàstiques.¹

La preferència dinàstica fou l'argument determinant que separava els dos bàndols, emperò, aquesta línia de separació resulta molt fina i dibuixada, més que per afinitats a una determinada dinastia, per motius econòmics, polítics, personals o altres rivalitats i interessos. L'exemple dels camperols de la Marina, esperonats per les promeses d'alliberament senyorial de Joan Baptista Basset, ens mostra com darrere de l'aposta dinàstica s'amagava tot un seguit de reivindicacions d'altre caire, sovint fonamentals per entendre aquesta pressa de posició en el conflicte.

La Batalla d'Almansa (25-4-1707)² fou el fet determinant que acabaria per sentenciar el conflicte al Regne de València. La desfeta de les tropes imperials front als borbònics obria el pas a la destrucció de Xàtiva i la rendició del *Cap i casa*. L'administració borbònica (assessorada en tot moment per dos dels principals caps militars: el Duc de Berwick i el Marqués d'Asfeld) s'apressà a dictar normatives per a controlar el regne rebel i prendre posicions per a la Batalla de Catalunya. Dintre d'aquestes mesures, les més importants són els Decrets de Nova Planta, que anaven encaminats a desmuntar l'entramat polític del Regne de València -un «legicidi» en paraules de Joan Fuster³-, que protegia aquest de la voracitat fiscal de la hisenda monàrquica⁴. Així doncs, facilitar el control d'un territori que havia estat rebel (no tot el territori, ni tots els regnícoles ho havien estat, però així ho feia parèixer el monarca) fou la

¹ Per a aprofundir en la Guerra de Successió i les conseqüències al Regne de València, cal consultar PÉREZ APARICIO, CARMEN: *Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La Fi del Regne de València*. València: Tres i quatre, 2008.

² La Batalla d'Almansa i les seues conseqüències ha estat tractada a aquesta revista per ALAPONT MUÑOZ, Mª JOSÉ i FERRI RIERA, AIDA: "L'inici d'una nova etapa al Regne de València: la Batalla d'Almansa (25 d'abril de 1707)". *Clapir: Joves Historiador Valencians*, Abril 2013.

³ FUSTER, JOAN: *Nosaltres els valencians*. Barcelona: Edicions 62, 2005. p. 98.

⁴ PÉREZ APARICIO, CARMEN: *Canvi dinàstic...*, *op. cit.*, p. 619.

causa que portà al desarmament del règim foral, pas previ a la instauració del règim castellà (més adient a la forma de governar apetida per Felip V). A més a més, el caos i el desordre posteriors a aquesta substitució expliquen la complexitat del procés que s'estava portant a terme i que, posteriorment i comptant ja amb l'experiència valenciana, es repetiria al Regne d'Aragó, a Mallorca i a Catalunya.

L'etapa d'immèdia postguerra no suposà la implantació instantània del dret i del sistema de govern castellà, sinó que aquestos anaren adaptant-se al

I. Portada dels Decrets de Nova Planta amb data de 1716.
Font: Wikimedia Commons.

territori i a la pràctica de govern d'aquest. De fet, Jesús Pradells⁵ distingeix tres etapes dintre la «mutació constitucional» de l'Antic Regne de València: «1) les mesures adoptades immediatament després de la conquesta militar; 2) els decrets abolicionistes, i 3) l'ajustament tècnic i les disposicions complementàries per al desenvolupament del nou sistema polític-administratiu i de les finances públiques».

Aquesta tercera etapa resultà de major duració i d'una gran complexitat tècnica. Encara sota l'impacte per l'abolició dels furs, s'observen ja les primeres manifestacions de descontent cap a les mesures empreses. En primer lloc, el 25 de juliol de 1707⁶, l'ajuntament borbònic de la capital, junt a altres personalitats valencianes de distints àmbits, s'adreçaren a Felip V per a sol·licitar la restauració dels Furs, fonamentant la seua reivindicació en la fidelitat continua i persistent que alguns membres i algunes viles del regne havien mostrat al monarca i que, per tant,

⁵ PRADELLS, JESÚS: "La Guerra de Successió i la Nova Planta al País Valencià" p. 169. En: Ernest Belenguier (coord.) *Història del País Valencià. L'època Borbònica fins a la crisi de l'Antic Règim*. Barcelona: Edicions 62, 1990.

⁶ PRADELL, JESÚS: "La Guerra de Successió...", *op. cit.*, p. 175.

invalidava la tesi de la rebel·lió generalitzada. El monarca mostrà una gran contundència: el Jurat Lluís Blanquer i l'advocat Lluís Ortís foren encarcerats a Pamplona per aquesta reivindicació.⁷ Però, de fet, Felip V veié convenient desdir-se d'algunes restriccions i tornar alguns drets i privilegis a personalitats físiques i jurídiques de l'antic regne, especialment en l'àmbit fiscal i religiós, negant-se en rotund a cedir terreny en l'aspecte polític.⁸

El clima al territori valencià resultava molt complex durant els primers temps borbònics en què els costos de la guerra, la persistència de la lluita armada (miquelets) i l'amenaça contínua d'una nova intervenció internacional (que no es dissoldria totalment fins el Tractat de Viena de 1725), obligaren a Felip V i als seus agents a terres valencianes a deixar la porta oberta a la recuperació dels Furs, cosa que no es produí en cap moment però ajudà a contenir algun que altre aldarull.⁹

Com hem vist, el record de la bonança del sistema foral i de l'entitat política que havia suposat el Regne de València (també la Corona d'Aragó) no s'esborrà amb el Decret del 29 de juliol, que posava fi a l'època foral. Amb la dissolució del sistema representatiu valencià no sols es posava fi al sistema de govern tradicional, sinó que, a més, es tallaven les vies de comunicació (i, per tant, de reivindicació) entre el rei i el valencians, que aprofitarien però qualsevol avinentesa per a manifestar el seu descontent. De fet, les reivindicacions contra la inconveniència del sistema legal castellà foren continuades (com l'esmentada de 1707 o durant la vinguda del Rei a València en 1719)¹⁰ i dintre d'aquesta línia cal esmentar el Memorial de Greuges de 1760, ja que la importància d'aquest en el seu moment i la influència que tingué en la represa de les reivindicacions catalanistes al segle XIX resulten cabdals.

---

⁷ FUSTER, JOAN: *Nosaltres els...*, *op. cit.*, p. 98.

⁸ PRADELL, JESÚS: "La Guerra de Successió...", *op. cit.*, pp. 170-171

⁹ PÉREZ APARICIO, CARMEN: *Canvi dinàstic...*, *op. cit.*, p. 629

¹⁰ *Ibidem*, p. 622.

EL MEMORIAL DE GREUGES DE 1760

El Memorial¹¹ fou redactat el 1760 en Barcelona i fou signat posteriorment a Madrid en el context de les primeres Corts unificades després d'unes reunions entre els dos diputats de Barcelona i els delegats de les altres tres capitals de l'antiga Corona d'Aragó –València, Palma de Mallorca i Saragossa–. Segons Moreu, aquest document fou lliurat a Carles III i comentat verbalment pels dos diputats de Barcelona, ciutat on es redactà el memorial i que, en opinió del mateix autor, tenia més interessos en l'afer com mostra la documentació conservada sobre el memorial a l'Ajuntament de Barcelona. Per tant, hem de parlar d'un autor o autors catalans, majoritàriament barcelonins.¹²

II. Apoteosi heràldica de Barcelona on es mostren els escuts dels antics regnes de la Corona d'Aragó envoltant l'escut del centre, corresponent a la ciutat de Barcelona. *Apoteosi heràldica de Barcelona*, 1668-1681. MHC-Barcelona. Font: Wikimedia Commons

¹¹ Podeu llegir el Memorial a MOREU REY, ENRIC: *El Memorial de Greuges del 1760*. Barcelona: Mediterrània Edicions, 1968, pp.15-40. i a CASTELLA I RIERA, ANTONI (coord.): *Projectes i memorials. Segles XVIII i XIX*, núm. 7, 1990, pp. 2-19.

¹² MOREU REY, ENRIC. *El Memorial de Greuges...*, *op. cit.*, pp. 7, 8 i 9.

El contingut del document el podem resumir molt breument de la següent manera:

El Memorial comença amb una introducció on els diputats mostren la seua lleialtat i agraïment al monarca. En segon lloc, assenyalen els efectes nefastos dels decrets de Nova Planta indicant quins són els principals defectes dels decrets. En tercer lloc s'enumeren les bondats del sistema foral. A continuació es refuten els arguments unitaris, comparant la situació dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó amb la d'altres països. Tot seguit s'enumeren diverses raons per mantenir una administració autòctona i una Església també autònoma, amb dignitats eclesiàstiques del país. Finalment, el document acaba amb una petició general de justícia, una distribució de càrrecs equitativa amb els originaris de la Corona d'Aragó, entre altres coses.

Així, podem destacar del contingut del document dos màximes: la intenció dels notables procedents de l'antiga Corona d'Aragó en participar de la política i l'administració de l'Estat que s'estava creant a Espanya durant la segona part del segle XVIII i la reivindicació d'una sèrie d'institucions pròpies de l'antiga Corona d'Aragó. A més, el memorial constitueix el precedent més antic documentat contrari a les tendències unificadores, sent així un punt de partida a les reivindicacions autonomistes i independentistes posteriors.¹³

---

¹³ GONZÀLEZ CASANOVA, JOSEP A: "Estudi introductor". EN: CASTELLA I RIERA, ANTONI (coord.): *Projectes i memorials. Segles XVIII i XIX*, núm. 7, 1990, p. XV.

III. Retrat de Carles III, rei d'Espanya entre 1759-1788. A Carles li presentaren el memorial dins del context de les primeres Corts unificades. *Retrat de Carles III*, 1761, Anton Raphael Mengs, Museu del Prado. Font: Wikimedia Commons.

A pesar de la seua importància, el Memorial de Greuges de 1760 no fou donat a conèixer, com afirmen Enric Moreu i Ramon Grau, fins el 1922 de la mà d'Ernest Moliné i Brasés.¹⁴ Es tractava de la primera vegada que s'hi introduïa aquest document, si bé a través de fragments, en una obra historiogràfica, concretament una reedició de la *Història de Catalunya* d'Antoni Aulèstia i Pijoan¹⁵. Tanmateix, després d'aquella primera publicació només Jaume Carrera i Pujal¹⁶ tractà el document, sense massa repercussió. Calgué esperar fins el 1966 perquè es renovara l'interés per aquest document amb la introducció de certs fragments en *El Pensament Il·lustrat a Catalunya* d'Enric Moreu.¹⁷ De fet,

¹⁴ GRAU I FERNÁNDEZ, RAMON: "A l'entorn del memorial de greuges de 1760. Perspectives sobre la cultura política setcentista". *L' Avenç: Revista de història i cultura*, núm. 275, 2002, pág. 60. i MOREU REY, ENRIC. *El Memorial de Greuges...*, op. cit., p. 5.

¹⁵ AULÈSTIA I PIJOAN, ANTONI: *Història de Catalunya*, anotada i continuada per Ernest Moliné i Brasés. Barcelona: Seguí, 1922, vol. II, p. 203.

¹⁶ CARRERA I PUJAL, JAUME: *Historia política de Cataluña en el siglo XIX*. Barcelona: Bosch, 1958, vol. VII, pp. 28-33.

¹⁷ MOREU REY, ENRIC: *El Pensament Il·lustrat a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

fou aquest últim autor qui li va donar el nom amb el qual coneixem aquest document.¹⁸

Però, per què passà desapercebut el memorial per alguns autors d'importantes obres com *Història de Catalunya* de Soldevila¹⁹? Segons Ramon Grau aquest "oblit" no es tracta d'un vertader desconeixement del document, sinó que fou obviat per Soldevila i altres estudiosos perquè consideraven el document una mostra de la submissió dels catalans a les ordres dels monarques Borbó després de la seua derrota, tot destacant el llenguatge servil del document.

La tesi de Soldevila tingué bastant repercussió en els posteriors comentaristes i estudiosos del document, fent difícil que aquest document apareguera en obres historiogràfiques. No obstant això, la visió pessimista de Soldevila va coexistir amb altra visió lligada al catalanisme huitcentista de la qual partia Ernest Moliné i Brasés, seguida posteriorment per autors com Víctor Ferro o Joan Reglà.²⁰

Així doncs, en general podem dir que dues han sigut les postures predominants de la historiografia envers aquest document. Per un costat estan aquells que consideren el document com una mostra de la submissió posterior a la desfeta dels austriacistes. Per altre costat trobem els qui defenen que es tracta d'unes exigències formals, amb un to semblant al d'altres demandes de l'època i un precedent clar de les demandes posteriors realitzades pels catalans. Entre els primers autors, amb Soldevila al capdavant, trobem aquells que consideren que els autors del memorial són notables que defensen les institucions antigues i, per tant, serien unes demandes "contràries a la modernitat". A més, s'afirma que la dimensió política catalana del segle XVIII només podia presentar-se a l'àmbit privat de l'esfera econòmica (com els negocis, en els quals la burgesia catalana ja començava a destacar).

---

¹⁸ GRAU I FERNÁNDEZ, RAMON: *A l'entorn del memorial de greuges de 1760...*, op. cit., p. 60.

¹⁹ SOLDEVILA, FERRAN: *Història de Catalunya*. Barcelona: Alpha, 1962.

²⁰ GRAU I FERNÁNDEZ, RAMON: *A l'entorn del memorial de greuges de 1760...*, op. cit., p. 61.

Tanmateix, la visió que acabem de descriure s'ha deixat més recentment de banda per ressaltar el fil continuador d'unes demandes que s'iniciarien ja al segle XVIII i que podríem rastrejar fins l'actualitat. Segons la nova visió, el que pretendria el memorial era, parafrasejant Ramon Grau, superar la concepció patrimonial de la Monarquia per crear un Estat modern, basat en una constitució inviolable.²¹ Es tracta d'una visió que reprén alguns postulats de l'obra d'Ernest Moliné i Brasés, destacant autors com Ernest Lluch i els seus seguidors. També en la mateixa línia, Josep A. González Casanova considera que en bona mesura aquell memorial pot considerar-se l'inici d'una estratègia que després seguiria el catalanisme polític a finals del segle XIX, l'estratègia "d'organitzar en Estats tots els antics regnes o regions i crear-ne un altre a tot el territori espanyol".²²

A més, el Memorial no reclama l'abolició dels decrets de la Nova Planta sinó una revisió dels mateixos, és a dir, pretenia crear un Estat nou partint des de la base dels decrets de Nova Planta, "reinterpretant la voluntat inicial de Felip V", en paraules de Ramon Grau.²³

CONCLUSIONS

En conclusió, el Memorial de Greuges, redactat el 1760 a Barcelona i ratificat posteriorment per les altres capitals de l'antiga Corona d'Aragó, es pot considerar com la culminació d'una sèrie de reclamacions i protestes, un document que s'insereix dins d'un context en què les insatisfaccions eren múltiples, el que possibilità el lliurament d'un document d'aquestes característiques. Allò que destaca del document és la voluntat mostrada pels signants de participar en l'administració de l'Estat i decidir-hi la forma d'aquest. Una forma que, si bé es basa en l'organització històrica, també enuncia tocs de modernitat. És una mirada al passat per a una construcció de futur. El document afirma la voluntat de reconstruir l'organització històrica a partir de les

²¹ *Ibidem*, p. 63.

²² GONZÁLEZ CASANOVA, JOSEP A. *Estudi introductori...*, op. cit., p. 18.

²³ GRAU I FERNÁNDEZ, RAMON: *A l'entorn del memorial de greuges de 1760...*, op. cit., p. 64.

bases jurídiques dels decrets de la Nova Planta, demanant, a més, participació en l'Estat i equitat respecte els altres territoris que configuren la monarquia. A més a més, el document pot considerar-se un precedent de les reivindicacions catalanistes posteriors, de fet, la seua influència en el Memorial de Greuges de 1885 resulta notable.²⁴ És a dir, el Memorial de Greuges de 1760 ens mostra que la submissió dels antics súbdits de la Corona d'Aragó no fou total sinó que aquests no oblidaren el seu passat jurídic-administratiu, i que, a més, empraren els canals que tenien a la seua disposició per a reivindicar-lo.

BIBLIOGRAFIA

ALAPONT MUÑOZ, Ma JOSÉ i FERRI RIERA, AIDA: "L'inici d'una nova etapa al Regne de València: la Batalla d'Almansa (25 d'abril de 1707)". *Clapir: Joves Historiador Valencians*, Abril 2013.

BELENGUER, ERNEST (coord.): *Història del País Valencià. L'època Borbònica fins a la crisi de l'Antic Règim*. Barcelona, Edicions 62, 1990.

CASTELLA I RIERA, ANTONI (coord.): *Projectes i memorials. Segles XVIII i XIX*, núm. 7, 1990.

FUSTER, JOAN: *Nosaltres els valencians*. Barcelona, Edicions 62, 2005.

GRAU I FERNÁNDEZ, RAMON: "A l'entorn del memorial de greuges de 1760. Perspectives sobre la cultura política setcentista". *L'Avenç: Revista de història i cultura*, núm. 275, 2002, pp. 59-64.

MOREU REY, ENRIC: *El Memorial de Greuges del 1760*. Barcelona: Mediterrània Edicions, 1968

---

²⁴ Vegeu al respecte GONZÀLEZ CASANOVA, JOSEP A. *Estudi introductori...*, op. cit. i GRAU I FERNÁNDEZ, RAMON: *A l'entorn del memorial de greuges de 1760...*, op. cit., pp. 59-64.

PÉREZ APARICIO, CARMEN: *Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La Fi del Regne de València*. València, Tres i quatre, 2008.